

*Крутевич Микола Миколайович,
викладач кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Важливість і поширеність застосування інституту звільнення від кримінальної відповідальності обумовлена тим, що з його допомогою створюється можливість справляння виправного впливу на особу, що вчинила злочин, без застосування кримінально-правових санкцій, та досягнення мети загальної превенції.

Частина 1 ст. 44 КК передбачає вичерпний перелік правових підстав звільнення особи, яка вчинила злочин, від кримінальної відповідальності, а саме: 1) у випадках, передбачених КК; 2) на підставі закону України про амністію і 3) на підставі акта про помилування. КК передбачає випадки звільнення від кримінальної відповідальності як в Загальній, так і в Особливій частинах.

У Загальній частині КК передбачено 9 таких випадків: 1) добровільна відмова при незакінченому злочині (ст. 17); 2) добровільна відмова співучасників (ст. 31); 3) дійове каяття (ст. 45); 4) примирення з потерпілим (ст. 46); 5) щире розкаяння особи у вчиненні злочину і наявність клопотання про передачу її на поруки (ст. 47); 6) зміна обстановки (ст. 48); 7) закінчення строків давності (ст. 49); 8) звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітньої особи із застосуванням примусових заходів виховного характеру (ч. 1 ст. 97); 9) звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітньої особи у зв'язку із закінченням строків давності (ч. 2 ст. 106).

Особа може бути повністю або частково звільнена від кримінальної відповідальності за вчинений злочин на підставі закону про амністію та на підставі акта глави держави про помилування щодо індивідуально визначеної особи, зазначеної в такому акті.

В Особливій частині КК передбачено низку підстав так званих спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності: 1) добровільна заява громадянином України про свій зв'язок з іноземною

державою, іноземною організацією або їх представниками (ч. 2 ст. 111); 2) добровільна заява іноземцем або особою без громадянства про вчинене шпигунство (ч. 2 ст. 114); 3) здійснення керівником підприємства, установи або організації виплати заробітної плати, стипендії, пенсії чи іншої встановленої законом виплати громадянам до притягнення його до кримінальної відповідальності (ч. 3 ст. 175); 4) сплата особою податків, зборів (обов'язкових платежів), а також відшкодування шкоди, завданої державі їх несвоєчасною сплатою, до притягнення її до кримінальної відповідальності (ч. 4 ст. 212); 5) добровільна заява про створення злочинної організації або участь у ній (ч. 2 ст. 255); 6) добровільне повідомлення про терористичну групу чи терористичну організацію (ч. 5 ст. 258); 7) добровільне повідомлення про незаконне воєнізоване чи збройне формування (ч. 6 ст. 260); 8) добровільна здача зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв (ч. 3 ст. 263); 9) добровільна заява про незаконне заволодіння транспортним засобом (ч. 4 ст. 289); 10) добровільна здача наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ч. 4 ст. 307); 11) добровільне лікування від наркоманії (ч. 4 ст. 309); 12) добровільна здача прекурсорів (ч. 4 ст. 311); 13) звільнення особи від кримінальної відповідальності за військовий злочин із застосуванням до неї заходів, передбачених «Дисциплінарним статутом Збройних Сил України» (ч. 4 ст. 401).

В частині наведених норм КК України конкретизована окрема умова застосування цих різновидів спеціального звільнення від кримінальної відповідальності, а саме законодавець визначив часовий момент до якого винна особа має здійснити визначений законом прояв позитивної посткримінальної поведінки. Зокрема, вказаний вищевказаний часовий момент до якого винна особа має здійснити встановлений законом прояв позитивної посткримінальної поведінки в ч. 4 ст. 212, ч. 4 ст. 212-1, як і в деяких інших статтях, визначений наступним чином: «...до притягнення до кримінальної відповідальності.», а в ч. 5 ст. 354, ч. 5 ст. 368-3, ч. 4 ст. 368-4 КК України визначений формулюванням: «. до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину .».

В такий спосіб законодавець обмежив у часі можливість застосування аналізованих різновидів спеціального звільнення від кримінальної відповідальності. Зміст обох понять дозволяє з'ясувати системний аналіз положень КПК України. Зокрема, загальний зміст повідомлення про підозру розкривається в положеннях ст. ст. 276-279 КПК України. Згідно з положеннями ст. 277 КПК України, повідомлення про підозру оформлюється у вигляді процесуального документу, що складається прокурором або слідчим за погодженням з прокурором. У зв'язку з тим, що згідно з ч. 1 ст. 276 КПК України, повідомлення про підозру може здійснюватись за результатом проведення низки слідчих дій, що забезпечили наявність достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення, так й у випадках: 1) затримання особи на місці вчинення

кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення; 2) обрання до особи одного з передбачених цим Кодексом запобіжних заходів. Отже, до проведення комплексу слідчих дій, в ст. 278 КПК України передбачено два можливі порядки здійснення такого повідомлення: 1) письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення - у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень; 2) письмове повідомлення про підозру затриманій особі вручається не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту її затримання.

Таким чином, зміст наведених норм дозволяє визначити повідомлення про підозру як процесуальну дію, що становить собою певний спосіб доведення слідчим або прокурором до відома певної фізичної особи змісту правопорушення, яке імовірно вчинила ця особа.